

УДК 340.12:342.5

Матвіїв Р. І.,

martinty@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1280-6776

*аспірант, Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів*

РЕПУТАЦІЯ СУДДІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Анотація. У статті проведено юридико-правовий аналіз тлумачення та позиціонування репутації судді як передумови формування легітимізації судової влади.

Вмотивовано, що судова влада є тригером демократичності суспільства, тому в контексті легітимізації вагомим чинником є забезпечення репутації судді та позитивного морального іміджу судової влади загалом. Доступ до суду є основним правом людини, більше того, це унікальне право, оскільки виступає механізмом забезпечення всіх інших основних прав людини визнаних цивілізованими народами. Тому репутація справедливого арбітра суб'єкта реалізації права на доступ до суду є ключовим для суспільства. Через судову владу як правозастосовного органу від імені держави здійснюється захист прав та законних інтересів громадян, реалізація норм права. І особливістю є те, що вказаний аналіз належить не до інституції окремо, чи судді як представника судової системи.

Доведено, що репутація є явищем соціальної реальності, що тісно пов'язана з доброчесністю судді. Аксіологічна цінність полягає в тому, люди обумовлюють свою поведінку моральною репутацією, котра в свою чергу ґрунтується на культурних нормах. Моральна оцінка судової системи, моральні судження про суддю має вагоме значення в контексті забезпечення конституціоналізму та ліберальної демократії в державі, створення системи належного правосуддя, та забезпечення принципу доступу до суду відповідно до європейських цінностей. Тут вагомо забезпечити належну моральну репутацію кожному представнику судової влади, що як наслідок сприятиме легітимізації судової системи з боку громадськості.

Акцентовано, що загалом репутація є вагомим правовим та соціально-політичним інститутом конгломератного типу. Її можна розділити на індивідуальні та колективні компоненти. Колективна репутація визначає статус судової влади, але індивідуальна репутація впливає на відносне сприйняття суддів колегами, учасниками судового процесу, громадськістю.

Ключові слова: судова влада, судді, репутація, доброчесність, легітимність, право на справедливий суд.

Matviiv R. I.,

martinty@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1280-6776

*Postgraduate Student, Institute of Law, Psychology and Innovative Education
of Lviv Polytechnic National University, Lviv*

JUDGE REPUTATION AS A PREREQUISITE FOR SHAPING LEGITIMIZATION OF THE JUDICIARY

Abstract. The article provides a juridical analysis of the interpretation and positioning of the judge's reputation as a prerequisite for the formation of the legitimization of judicial power.

It is motivated by the fact that the judicial power is a trigger of democratic society, therefore, in the context of legitimation, a significant factor is ensuring the reputation of the judge and the positive moral image of the judicial power in general. Access to court is a basic human right, moreover, it is a unique right, as it acts as a mechanism for ensuring all other basic human rights recognized by civilized nations. Therefore, the reputation of a fair arbiter of the subject of the exercise of the right to access to court is key for society. Through the judiciary as a law-enforcement body on behalf of the state, the rights and legitimate interests of citizens are protected, and the norms of law are implemented. And the peculiarity is that the specified analysis does not belong to the institution separately, or to the judge as a representative of the judicial system.

It has been proven that reputation is a phenomenon of social reality that is closely related to the integrity of the judge. Axiological value is that people condition their behavior by moral reputation, which in turn is based on cultural norms. Moral evaluation of the judicial system, moral judgments about the judge is of great importance in the context of ensuring constitutionalism and liberal democracy in the state, creating a system of proper justice, and ensuring the principle of access to the court in accordance with European values. Here, it is important to ensure the proper moral reputation of each representative of the judiciary, which as a result will contribute to the legitimization of the judicial system by the public.

It is emphasized that, in general, reputation is a significant legal and socio-political institution of the conglomerate type. It can be divided into individual and collective components. Collective reputation determines the status of the judiciary, but individual reputation affects the relative perception of judges by colleagues, participants in the judicial process, and the public.

Key words: judiciary, judges, reputation, integrity, legitimacy, right to a fair trial.

JEL Classification: K 41

DOI: <https://doi.org/110.36477/2616-7611-2022-12-03>

Постановка проблеми. Репутація має вирішальне значення у багатьох сферах, і судочинство не є винятком. Суддя з хорошим репутаційним спадком безумовно як представник органів влади може користуватися ним з метою просування по службі та виступає особою, що користується повагою друзів і колег. Суддівська система до цього конгломерату додає додаткові ціннісні атрактори, оскільки доброчесність в контексті позитивної репутації створює повагу у власній політичній системі та на міжнародному рівні.

Участь громадськості у здійсненні публічної влади є основою демократичного суспільства. Громадсько-активний елемент суспільних відносин через фактор поваги до судді визнає судівство належним, а судову систему легітимізованою. Напротивагу, судова влада з поганою репутацією опиняється з браком правоповажних атрибутів. Вказане є первинним елементом свідомого пов'язання здійснення правосуддя в неправочесний спосіб, особа з пересічною правосвідомістю сприймає суддю як представника корупційної групи та втрачає довіру до судівської влади.

Стан дослідження. Питанням благочесності суддів, легітимності судової влади, відкритості та доступності органів публічного управління займалися науковці не одного покоління. Зазвичай це фахівці в загальнотеоретичній юриспруденції та конституційному праві, зокрема варто згадати напрацювання Ю. Бисаги, Д. Белова, Н. Бортник, І. Жаровської, Т. Міхаліної, Н. Оргинської, В. Ковальчува та ще багато інших прославлених експертів.

Проте європейський вектор розвитку, проблеми судового реформування, оновлення і очищення судової системи на порядок денний поставили ряд питань, що потребують додаткового комплексного аналізу.

Метою цієї статті є юридико-правовий аналіз тлумачення та позиціонування репутації судді як передумови формування легітимізації судової влади.

Виклад основних положень. Репутацію, розглядаючи її як сукупність суджень, що використовується для прогнозування майбутніх показників. Репутація позиціонується як дуже широке поняття, у певному сенсі це пов'язано з ідеєю визнання – це різниця в ступені, в якому деякі люди чи установи є більш помітними або більш помітними, ніж інші. Репутацію слід сприймати виключно як частину визнання. Людина може бути добре відомою завдяки добре розрекламованій кампанії, але жодним чином не вказує на позитивну репутацію судді.

«Концепція впізнавання – це проблиск деякої частини характеру. Якщо хтось має репутацію чесного, це означає, що він або вона є відомий своєю чесністю. І навпаки, якщо хтось має репутацію нечесності, це означає, що він чи вона відомі своєю нечесністю. Репутація відображає певну частину характеру та планів людини, що спрямовує їх в майбутнє» [1].

Судова влада є тригером демократичності суспільства, тому в контексті легітимізації вагомим чинником є забезпечення репутації судді та позитивного морального іміджу судової влади загалом. Загалом рівень репутаційної довіри до суддів є підставою для встановлення рівня суспільної довіри до судової влади.

Доступ до суду є основним правом людини, більше того, це унікальне право, оскільки виступає механізмом забезпечення всіх інших основних прав людини визнаних цивілізованими народами. Тому репутація справедливого арбітра суб'єкта реалізації права на доступ до суду є ключовим для суспільства. Через судову владу

як правозастосовного органу від імені держави здійснюється захист прав та законних інтересів громадян, реалізація норм права. Тому саме судова система є тим останнім чинником, відповідно до якого сприймають владу як справедливу чи несправедливу, або легітимну чи нелегітимну. І особливістю є те, що вказаний аналіз належить не до інституції окремо, чи судді як представника судової системи. Навпаки, індивід проходить аспект абсолютизації, тобто оцінка належить всій владній системі держави чи навіть політичній системі суспільства.

Репутація є явищем соціальної реальності, що тісно пов'язана з доброчесністю судді. Аксиологічна цінність полягає в тому, люди обумовлюють свою поведінку моральною репутацією, котра в свою чергу ґрунтується на культурних нормах [2]. Репутація включає в себе компонент поваги, тому повинна ґрунтуватися на публічній чи приватній інформації, залежно від до якої релевантної аудиторії вона звернута. Зокрема, індивідуальна репутація передає інформацію про ефективність окремого судді, тоді як колективна репутація розкриває інформацію про загальну якість судової влади. Через невизначений характер судового процесу колективна репутація це не просто сукупність індивідуальних репутацій, оскільки сукупна інформація може відрізнитися від суми оцінок про індивідуальне виконання. Індивідуальна репутація йде пліч-о-пліч з груповою або колективною репутацією.

Tom Ginsburg і Nuno Garoupa мотивує, що широка громадськість не може згадати імена всіх суддів, тому використовує сприйняття середньої продуктивності як проксі. В той же час, судді, як і більшість людей, дбають про свою репутацію настільки, наскільки вона репутація є важливим соціальним та економічним активом [3].

Проблематика не є простою, оскільки полягає у суб'єктивних судженнях особи. Суддя, як представник правосуддя не може апіорі задовільняти інтереси всіх, тому репутаційні чинники мають аспект індивідуальності особистості, котра проводить судження.

Моральна оцінка судової системи, моральні судження про суддю має вагоме значення в контексті забезпечення конституціоналізму та ліберальної демократії в державі, створення системи належного правосуддя, та забезпечення принципу доступу до суду відповідно до європейських цінностей. Тут вагомо забезпечити належну моральну репутацію кожному представнику судової влади, що як наслідок сприятиме

легітимації судової системи з боку громадськості. Варто погодитися з науковцями Х'юстонського університету (США), що соціальні норми можуть сприяти співпраці, приписуючи людям репутацію на основі їхніх минулих дій. Хороша репутація вказує на те, що людина, швидше за все, відповідь взаємністю. Велика кількість їх досліджень встановила норми моральної оцінки, які сприяють співпраці, припускаючи, що репутація є об'єктивною. Але без централізованої установи, яка б забезпечувала об'єктивну оцінку, думки про репутацію окремої людини можуть відрізнитися серед населення [4]. Отож в контексті функціонування нашої судової системи, вагомо забезпечити такі критерії як відбору суддів так і аналізу їх майбутньої поведінки (безумовно без тиску на судову гілку владу в контексті здійснення правосуддя), щоб моральна оцінка доброчесності судді була об'єктивною та мала вплив на розвиток принципів та цінностей права.

Об'єктивність в цій концепції є вагомою, оскільки окрема позиція громадянина щодо особистості судді має різні позиції, і вказане стосується такого явища як емпатія – здатності формувати моральні оцінки з точки зору іншої людини. Вона формує належність поваги до органів публічної влади, сприяє співпраці, зменшуючи рівень невинуватих колізій в процесуальній діяльності. Норми моральної оцінки залежать від високого рівня емпатії, яка може носити індивідуальний характер, або мати фактор «соціального зараження». Здатність до емпатії є ключовим компонентом для підтримки співпраці в суспільствах. На рівні судової системи це проявляється в громадській довірі до судів і таким чином через застосування колективності, так званого «соціального зараження» рівень довіри судової системи в Україні є низьким. Навіть особи, які не стикалися з системою правосуддя через власне коло пересічної правотлумачної свідомості має низький рівень цієї довіри. Статистика репрезентована Центром Разумкова є вражаючою. Судовій системі довіряють тільки 1,7% респондентів, причому вони ж вказують, що досвід участі у розгляді судових справ є менше ніж у 13% опитаних [5]. Отож громадськість застосовує моральну оцінку не у контексті власного досвіду, навпаки на досвіді і оціночних судженнях інших, який поширюється вказуючи на аморальність, корупційність, навіть нелегітимність судової системи.

Моральна відносність є суттєвим елементом репутаційної складової судді. Репутація особи залежить від спостерігача, це вносить цікаву та не

помічену двозначність у те, як спостерігач повинен оцінювати донора, що взаємодіє з реципієнтом. Один підхід полягає в припущенні, що спостерігач може посилається лише на власну думку про репутацію реципієнта, оцінюючи донора. Ми називаємо це «егоцентричним» судженням, оскільки спостерігач робить моральні оцінки виключно з власної точки зору. В контексті здійснення правосуддя це прямо залежить від того, чи задовільнив суддя інтереси реципієнта. Крім того, спостерігач може провести моральну оцінку, яка враховує репутацію реципієнта в очах донора. Цей «емпатичний» випадок вимагає, щоб спостерігач брав точку зору іншої людини, що передбачає певну здатність визнавати відносність морального статусу. Тобто тут на перше місце виходить не просто морально-етична оцінка судді, але й проміжний суб'єкт, його суб'єктивні судження та оцінки.

Видається нереалістичним той факт, що всі люди знають репутацію всіх членів суспільства, і особисті думки щодо репутації кожного індивіда не відрізняються. Тому інституційний вимір репутаційного контенту полягає в тому, що існує центральна інституція, яка надає об'єктивну моральну оцінку або оцінює загалом репутаційний баласт представника влади, у тому числі суддівської. Проте єдиного критерію оцінки все ж не існує, навіть на інституційному та громадському-проактивному рівні. Оцінка репутації та благочесності судді зазвичай різняться між людьми – наприклад, через те, що спостерігачі використовують різні правила моральної оцінки, або через різну історію спостережень, або через помилки. У цих випадках один фокусний індивід може мати різну репутацію в очах окремих спостерігачів, що призводить до значно нижчих показників тривалої співпраці [6].

Судження про те, чи є вчинок морально неправильним, залежать від того, хто в ньому бере участь, і характеру їхніх стосунків. Але як, коли і чому соціальні відносини формують моральні судження, до кінця не зрозуміло. Ми надаємо докази для вирішення цих питань, вимірюючи очікування співпраці та моральні неправильні судження в контексті звичайних соціальних стосунків. Для прикладу звернемося до досліджень 423 учасників із США, національно репрезентативних за віком, расою та статтю, що люди різною мірою розуміють та виконують морально-етичні правила, зокрема щодо турботи, ієрархії, взаємності та співпраці. Одні ті ж явища оцінюються за широким спектром від позитивної оцінки до радикального супротиву [7].

Проте добросовісність, моральність та репутація судді це ті критерії, що виробляються практикою тривалий проміжок часу і стоять в основі довіри до судових інституцій з боку пересічних громадян.

Репутаційні основи діяльності судді нині розширився значно ширше ніж професійна сфера. Варто погодитися з іноземними експертами, які вказують, що образ судді – номінального глави закону – у популярній ілюстрованій пресі. В епоху, коли формувалася масова правова культура, юридичні питання не обмежувалися періодичними виданнями професійного права, а були регулярно частиною як місцевих, так і національних газет, і великий рівень таких репортажів означав, що судді часто підлягали пильній громадській перевірці. Судді фігурували на ілюстрованих сторінках про знаменитостей у *The Strand Magazine* і в ескізах у *Punch* та інших сатиричних журналах. Їхнє складне представництво протиставляється представленню баристерів, і розглядається їх ставлення як до моральних арбітрів [8].

В цьому контексті вагомо відмітити, що репутація може бути не завжди фактором легітимізації, навпаки негативна служить критерієм недовіри до системи правосуддя. Gary Alan Fine вірно зауважує, що не всі репутації є позитивними, і люди можуть запам'ятовуватись своїми проступками чи порушеннями норм, які входять у пам'ять про скандали, політичні чи інші. Як репутація, так і скандал впливають на порядок взаємодії, культуру місцевої групи та інституційні структури, включаючи [9].

Українські науковці виводять ті чинники, які формують повагу до діяльності судової влади, вказуючи, що вона залежить «від 1) професіоналізму суддів; 2) оперативності виконання судових рішень; 3) позитивне висвітлення інформації про діяльність суддів у засобах масової інформації та її вплив на формування поваги до суддів та авторитету судової влади в суспільстві; 4) повага до суддів та органів юстиції з боку політиків; 5) повага адвокатів до суддів та органів юстиції; 6) особливості очищення судової влади від корупції; 7) поведінка суддів під час розгляду судових справ; 8) поведінка суддів у приватному житті; 9) активне залучення органів суддівського самоврядування до захисту статусу незалежності суддів; 10) прозорість судової влади» [10].

Звернемо увагу на ролі репутації суддів як вагомого правового та соціального явища. Суддівська репутація відіграє дві важливі ролі. По-перше, він передає інформацію непоінформо-

ваність широкої громадськості про якість судової влади (і загалом про правову систему), як це сприймає відповідна аудиторія. По-друге, це сприяє повазі до професії та для окремого судді, як фактору самооцінки, так і поваги в очах інших.

Висновок. Практично кожна теорія судочинства влада залежить, зрештою, від сприйняття суддів, тільки якщо судді мають репутацію висококваліфікованих суддів, їхні рішення будуть такими поважати та виконувати вимоги. Без відповідності репутаційних рівнів судді не можуть виконувати свої обов'язки, деформуються соціальні функції вирішення суперечок, формулювання правил і служіння розвитку громадянського суспільства.

Загалом репутація є вагомим правовим та соціально-політичним інститутом конгломератного типу. Її можна розділити на індивідуальні та колективні компоненти. Колективна репутація визначає статус судової влади, але індивідуальна репутація впливає на відносне сприйняття суддів колегами, учасниками судового процесу, громадськістю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Michael E. Solimine, *Judicial Stratification and the Reputations of the United States Courts of Appeals*, *FLA. ST. U. L. REV.* 2005. Vol. 32. P. 1331.
2. Nowak S. *Evolution of indirect reciprocity*. *Nature* 2005437:1291–1298.
3. Ginsburg T., Garoupa N. *Reputation, Information and the Organization of the Judiciary*. *Journal of Comparative Law*. 2009. Vol. 228 P. 228-256
4. Radzvilavicius A. Stewart Joshua A., Plotkin B. *Evolution of empathetic moral evaluation*. *ELife* 2019.8:e44269.
5. Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова з 9 по 14 жовтня 2020 року. URL: <https://rm.coe.int/annex-1-representative-survey/1680a0c2af>
6. Schmid H. Tkadlec, Nowak J Ch. *Indirect reciprocity with private, noisy, and incomplete information* *PNAS* 2018. 115:12241–12246.
7. Earp B.D., McLoughlin, K.L., Monrad, J.T. et al. *How social relationships shape moral wrongness judgments*. *Nat Commun* 2021. 12, 5776.

8. Newbery-Jones C. *The image of the judge in the popular illustrated press Book. Judgment in the Victorian Age* 2018. ImprintRoutledge 21 p.

9. Alan Fine G. *Moral Cultures, Reputation Work, and the Politics of Scandal* *Annual Review of Sociology* 2019 45:1 P. 247-264.

10. Khmyz M. *The reputation of the Judge as a Prerequisite for the Formation of Trust and Respect for the Court (Judges): Ukraine's Experience Path of Science*. *International Electronic Scientific Journal* 2021. V 7, No 8.

REFERENCES:

1. Michael E. Solimine, *Judicial Stratification and the Reputations of the United States Courts of Appeals*, *FLA. ST. U. L. REV.* 2005. Vol. 32. P. 1331.
2. Nowak S. *Evolution of indirect reciprocity*. *Nature* 2005437:1291–1298.
3. Ginsburg T., Garoupa N. *Reputation, Information and the Organization of the Judiciary*. *Journal of Comparative Law*. 2009. Vol. 228 P. 228-256
4. Radzvilavicius A. Stewart Joshua A., Plotkin B. *Evolution of empathetic moral evaluation*. *ELife* 2019.8:e44269.
5. *Doslidzhennia provedeno sotsiologichnoiu sluzhboiu Tsentru Razumkova z 9 po 14 zhovtnia 2020 roku*. URL: <https://rm.coe.int/annex-1-representative-survey/1680a0c2af>
6. Schmid H. Tkadlec, Nowak J Ch. *Indirect reciprocity with private, noisy, and incomplete information* *PNAS* 2018. 115:12241–12246.
7. Earp B.D., McLoughlin, K.L., Monrad, J.T. et al. *How social relationships shape moral wrongness judgments*. *Nat Commun* 2021. 12, 5776.
8. Newbery-Jones C. *The image of the judge in the popular illustrated press Book. Judgment in the Victorian Age* 2018. ImprintRoutledge. 21 p.
9. Alan Fine G. *Moral Cultures, Reputation Work, and the Politics of Scandal*. *Annual Review of Sociology* 2019 45:1. P. 247-264
10. Khmyz M. *The reputation of the Judge as a Prerequisite for the Formation of Trust and Respect for the Court (Judges): Ukraine's Experience Path of Science*. *International Electronic Scientific Journal* 2021. V 7, No 8.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2022